

KORT FORTALT: DEN STORE UTBREDELSEN AV KASTEDISKRIMINERING KOMBINERT MED GRUSOMHETEN DEN INNEBÆRER, GJØR AT DET ER GRUNN TIL Å BETEGNE DET SOM ET AV DE ALVORLIGSTE MENNESKERETTIGHETSPROBLEMENE VERDEN I DAG STÅR OVERFOR. I DEN NORSKE KIRKE AKTUALISERES DETTE BÅDE AV UTFORDRINGER FRA KIRKER I INDIA GJENNOM DET ØKUMENISKE FELLESSKAPET OG AV DET ØKENDE NORSKE NÆRINGSBLIVSSAMARBEIDET MED BERØRTE LAND, SÆRLIG INDIA.

Siden begynnelsen av 2000-tallet har FN og det internasjonale samfunnet anerkjent kastediskriminering som et internasjonalt menneskerettighetsproblem som foregår i ulike land i Sør-Asia, Øst-Asia, Midtøsten og Afrika. Kastediskriminering berører om lag 260 millioner mennesker og innebærer en rekke brudd på sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, og ofte opptrer de ulike rettighetsbruddene sammen.

Kastesystemer innebærer en inndeling av mennesker i sosiale grupper (kaster), hvor et individs rettigheter og plikter bestemmes av hvilken kaste vedkommende er født inn i. Det er et hierarkisk system hvor de på toppen har flest rettigheter og færrest plikter, mens de på bunnen av systemet har færrest rettigheter og flest

plikter. Systemet opprettholdes av strenge sanksjoner mot mennesker som prøver å bryte med kastesystemet. Selve den hierarkiske samfunnsstrukturen i kastesystemene som gir privilegier og begrensninger basert på fødsel, bryter med Verdenserklæringens artikkel 1 om alle menneskers medfødte likeverd og like rettigheter.

De som faller utenfor kastesystemet, regnes som urene og «urørbare», og rammes av såkalte urørbarhetspraksiser. De blir ofte tvunget til å gjøre arbeid som regnes som urent, som for eksempel manuell rengjøring av tørertoilet og håndtering av døde dyr, slakteri og arbeid med skinn.⁶¹ På norsk har vi vært vant til å kalle denne gruppen for kasteløse, men i India og noen andre land har denne gruppen selv valgt å kalle seg daliter. Dalit betyr *undertrykt*, og begrepet innebærer både en betegnelse på en urett som begås mot dem og en vilje til motstand.

I 2005 ga den daværende FNs menneskerettighetskommisjon to spesialrapportører i oppdrag å forberede en studie om kastediskriminering, som i FN-terminologien betegnes «discrimination based on work and descent». Spesialrapportørenes endelige rapport som ble levert til FNs menneskerettighetsråd i mai 2009, inneholder et såkalt «soft law»⁶² rammeverk for å avskaffe kastediskriminering, kalt *Principles and Guidelines for the Effective Elimination of Discrimination Based on Work and Descent*. Her identifiseres en rekke menneskerettigheter som er spesielt relevante fordi de ofte brytes i forbindelse med kastediskriminering. Fra det internasjonale sivilsamfunnsnettverket

[61] I India er det fortsatt 1,8 millioner mennesker som arbeider med «manual scavenging» tross at det er ulovlig. I Pakistan er det ofte kristne som jobber med vann og sanitær og som gjør dem stigmatisert og utsatt for økt diskriminering.

[62] Normgivende, ikke juridisk bindende.

mot kastediskriminering arbeides det for at dette rammeverket skal bli tatt opp av Menneskerettighetsrådet, og at medlemsland lager handlingsplaner på rammeverket.

Noen relevante menneskerettighetsbrudd

RETTE TIL FYSISK SIKKERHET OG LIV OG RETTE TIL FRIHET FRA VOLD

Kastediskriminering innebærer at en del mennesker henvises til arbeid som er direkte farlig, samtidig som voldshandlinger mot de mest sårbare gruppene ofte ikke etterforskes og straffes. En rapport fra FNs rasediskrimineringskonvensjon fra 2007 konkluderer for eksempel med at Indias lov fra 1989, *Scheduled Castes and Scheduled Tribes (Prevention of Atrocities) Act* ikke er implementert, og at kriminalitet mot daliter i stor grad ikke etterforskes av politi eller rettsvesen.

KASTEDISKRIMINERING BERØRER OM LAG
260 MILLIONER MENNESKER OG INNEBÆRER
EN REKKE BRUDD PÅ SIVILE, POLITISKE,
ØKONOMISKE, SOSIALE OG KULTURELLE
RETTIGHETER, OG OFTE OPPTRER DE ULIKE
RETTIGHETSBRUDDENE SAMMEN.

RELIGIONS- OG LIVSSYNSFRIHET

Selv om kastediskriminering i India også foregår innenfor både buddhisme, kristendom og islam, har konvertering fra hinduisme til disse religionene vært en måte å unnsnippe kastediskrimineringen innenfor hinduismen. Dalitlederen Ambedkar som ledet kampen for frigjøring og likebehandling for daliter på 1960-tallet, ledet for eksempel en massekonvertering til buddhismen i 1956. I dag utgjør dalitene flertallet av de kristne i India. Enkelte delstater i India har innført antikonverteringslover, noe som kan ses i sammenheng med en undertrykkelse av daliter. Spørsmålet om religionsfrihet er komplisert fordi innskrenkningene i religionsfriheten også er en reaksjon på utenlandskfinansiert og til dels

aggressiv evangelisering rettet mot fattige, som i seg selv kan være problematisk både i et trosfrihets- og etisk perspektiv. Det som ofte rapporteres som vold mot kristne i India, kan gjerne ha sin rot i kastemotsetninger mer enn i religionskonflikt, men innebærer samtidig alvorlige brudd på religionsfriheten.

RETTE TIL FRITT VALG AV ARBEID OG TIL GODE ARBEIDSVILKÅR, FRIHET FRA TVANGSARBEID

Det tradisjonelle kastesystemet reserverer visse yrker for spesielle kaster. Dalitene tvinges ofte til å gjøre det arbeidet som regnes som urent, og som i mange tilfeller er både helsefarlig og nedverdiggende. FNs spesialrapportør for moderne former for slaveri viser til at det er klare forbindelser mellom kastediskriminering og ulike typer tvangsarbeid innenfor blant annet jordbruk, mursteinsproduksjon og gruvearbeid.⁶³ Tvangsprostitusjon rammer også dalitkvinner hardt.

RETTE TIL UTDANNING

Mens mange kasteberørte land mangler lovgivning som ivaretar kasteløse rett til utdanning, har India relativt gode kvoteringsordninger for daliter. Kvoteringen gjelder imidlertid kun offentlige skoler, og daliter som har konvertert til for eksempel kristendom, buddhisme eller islam, kan ikke dra fordel av kvoteringen. Mange daliters skolegang blir også vanskeliggjort gjennom at de utsettes for diskriminering i skolen og ved utdanningsinstitusjoner, for eksempel gjennom urørbarhetspraksiser (for eksempel at man nektes adgang til skolens vann, eller gjennom segregering i klasserommet), eksklusjon og fysisk mishandling. Samtidig er mange daliter forhindret fra å gå på skolen på grunn av fattigdom, lang avstand til skolene eller fordi de tvinges til å arbeide.

RETTE TIL MAT, KLÆR OG BOLIG OG RETTE TIL VANN OG SANITÆR

Disse rettighetene brytes både fordi daliter generelt er fattigere enn gjennomsnittsbefolkningen, og på grunn av diskrimineringspraksiser som tvinger dem til å bo i adskilte områder, ofte med dårlige sanitære forhold. Diskriminering av daliter forekommer også i nødhjelpsarbeid, noe som ble dokumentert for eksempel etter tsunamien i 2004. Retten til vann brytes ofte ved at daliter nektes å bruke de samme vannkildene som andre fordi de regnes som urene. Daliter hindres også ofte i å eie land.

[63] A/HRC/12/21: Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. Report of the Special Rapporteur of contemporary forms of slavery, including its causes and consequences, Gulnara Shahinian

GRASROTPROGRAM MOT KASTEDISKRIMINERING

Evidence ble etablert i 2005 og er en organisasjon som jobber for rettighetene til daliter og adivasi-befolkningen i Tamil Nadu og Pondicherry. Monitorering og rapportering av menneskerettighetsbrudd er en av strategiene *Evidence* bruker i sitt arbeid. Knyttet til dette er også politisk påvirkningsarbeid, arbeid for rettighets-tilgang, strategisk kapasitetsbygging og bygging av solidaritetsplattformer.

Nagamuthu (21) ble banket opp fordi han som dalit var hinduprest i byen T.Kallupatti i Tamil Nadu. Han opplevde så mye diskriminering og press fra en gruppe høykaste-hinduer at han begikk selvmord. Organisasjonen *Evidence* klaget saken inn for Madurai-avdelingen av Madras høyesterett. Etter pålegg fra domstolen åpnet politiet sak den 31. august 2012. Saken ble belyst gjennom rapporter og pressemeldinger fra *Evidence*, og beboere i T.Kallupatti organiserte demonstrasjoner for at de ansvarlige skulle arresteres for medvirkning til selvmord. *Evidence* har lagt inn klager og samlet dokumentasjon til politiet, og har hatt en rekke møter med ansvarshavende for å få fortløp i saken. Nagamuthus foreldre kjemper nå kampen i høyesteretten. [Foto: *Evidence*]

Gjennom informasjonsinnhenting og undersøkelser setter organisasjonen søkelyset på situasjonen for daliter og statens manglende evne til å beskytte og fremme disse gruppens rettigheter. I løpet av prosjektets første år rapporterte *Evidence* at de hadde fulgt opp 105 saker i Tamil Nadu og Pondicherry. Videre var informasjon om nesten 80 saker med tilfeller av vold og grusomheter mot daliter innhentet og nødvendige dokumenter samlet for å kunne gi ofrene og/eller deres pårørende rettighetstilgang gjennom domstoler eller andre relevante mekanismer.

Evidence har som mål at det skal komme på plass juridiske tiltak som sikrer beskyttelse og rehabilitering av de berørte gruppene. Som en del av sitt arbeid gjennomførte *Evidence* i 2013 en kampanje mot kastediskriminering i fem distrikter i Tamil Nadu, der lokale organisasjoner og berørte ofre er mobilisert i en samlet plattform og protest. Rundt 1200 frivillige har fått opplæring gjennom *Evidence* og er aktivt involvert i kampanjen.

Evidence støttes av Det norske menneskerettighetsfondet der Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke er en av eierne.

KILDE: Det norske menneskerettighetsfondet,
www.nhrf.no

Pliktbærerne

De berørte landenes myndigheter er de primære pliktbærerne som må stilles til ansvar for menneskerettighetsbrudd i forbindelse med kastediskriminering. Mens mangel på rettslig beskyttelse er et problem i en del land, er problemet i India snarere manglende implementering av Prevention of Atrocity Act og andre relevante lover. Derfor er det internasjonale arbeidet mot kastediskriminering i stor grad rettet inn mot å stille statene til ansvar, hovedsakelig gjennom FNs mekanismer som UPR-gjennomganger av land⁶⁴ og spesialrapportørenes arbeid⁶⁵. Samtidig må *internasjonale næringslivsaktører* som opererer i berørte land, være oppmerksomme på at de har en høy risiko for å bidra til kastediskriminering dersom de ikke er oppmerksomme på tematikken eller arbeider aktivt for å hindre medvirkning. *Myndighetene i land som har bistands- eller næringslivssamarbeid* med berørte land er også pliktbærere idet de står i fare for å bidra til menneskerettighetsbrudd gjennom sitt samarbeid med de aktuelle myndigheter.

SOM EN DEL AV DET NORSKE SIVILSAMFUNNET HAR DEN NORSKE KIRKE ET ETISK ANSVAR FOR Å STILLE NORSKE MYNDIGHETER TIL ANSVAR – BÅDE SOM MEDLEM I FN, I DERES BILATERALE RELASJONER MED KASTEBERØRTE LAND, OG I MYNDIGHETENES NÆRINGSLIVSSAMARBEID.

Næringslivssamarbeid

En stor del av tematikken rundt kastediskriminering er knyttet til nærings- og arbeidsliv. Særlig det økende norske næringslivssamarbeidet med India, både fra private selskaper og myndighetenes side, gjør at temaet får økende relevans også for Norge. Norske selskaper og norske

[64] Universal Periodic Review.

[65] Foruten spesialrapportørene for «discrimination based on work and descent» er blant andre spesialrapportørene for menneskerettigheter og rasediskriminering aktuelle.

[66] A/HRC/17/31: Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework. Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie.

myndigheter står her i fare for å bli både medansvarlig for og profitører fra en systematisk og svært omfattende undertrykkning av en gruppe. Dette gir oss i Norge både et etisk ansvar og muligheter for å påvirke. I menneskerettslig forstand er det først og fremst den norske stat som kan holdes ansvarlig i den grad den bidrar til å legge til rette for virksomhet som innebærer rettighetsbrudd. Ifølge prinsippene utarbeidet av FNs generalsekretærs spesialrepresentant for næringsliv og menneskerettigheter⁶⁶, vil norske selskaper også ha et selvstendig ansvar for ikke selv å bidra til at menneskerettighetene brytes.

Religion og religionskritikk

Den største utbredelsen av kastediskriminering finner vi i Sør-Asia, og praksisen har her røtter i hinduistisk religion og tradisjon. Den sterke forbindelsen til hinduismen gjør at en kritikk av kastediskriminering nødvendigvis må inneholde elementer av religionskritikk. Men i disse landene har også de andre religionene til en viss grad adoptert og videreført både kastesystemene og diskriminerende praksiser. Dette tilsier at kastediskriminering er et kulturelt så vel som et religiøst fenomen. I Vest-Afrika er kastediskriminering knyttet til tradisjonelle religioner.

Dalitteologi er en type frigjøringsteologi med brodd både mot hinduismen og mot undertrykkelse innenfor kirkene, som søker å tolke evangeliet i lys av daliters erfaringer, og med en særlig vekt på myndiggjøring og praksis. Indiske kirker har blant annet gjennom Kirkenes verdensråd og Det lutherske verdensforbund bedt sine søsterkirker om å bistå dem i kampen mot kastediskriminering.

Den norske kirke og kastediskriminering

Som en del av det norske sivilsamfunnet har Den norske kirke et etisk ansvar for å stille norske myndigheter til ansvar – både som medlem i FN, i deres bilaterale relasjoner med kasteberørte land, og i myndighetenes næringslivssamarbeid. Dette er spesielt relevant på grunn av de norske myndighetenes strategi om å øke næringslivssamarbeidet med India.

Som en del av et globalt kirkelig fellesskap har Den norske kirke et ansvar for å støtte kirker og kristne som kjemper mot kastediskriminering, samt å kritisere når kastediskriminering skjer i kirkene. Det lutherske verdensforbund har

definert kastediskriminering som et prioritert område i sin strategi for 2012-2017, og Kirkenes verdensråd har også dette høyt på sin agenda. Det er naturlig at Den norske kirke deltar i dette arbeidet og benytter seg av den refleksjonen og de nettverkene som utvikles i de økumeniske organisasjonene.

Norske misjonsorganisasjoner har betydelige erfaringer fra land og lokalsamfunn som er berørt av kastediskriminering, og Den norske kirke kan bidra med å formidle kontakt mellom disse og andre sivilsamfunnsaktører som arbeider opp mot FN og internasjonal politikk.

Gjennom eierskapet i Det norske menneskerettighetsfond støtter Den norske kirke lokale menneskerettighetsorganisasjoner som arbeider for daliters rettigheter i India og minoriteters rettigheter i Pakistan, hvor også kastediskriminering er et utbredt problem.

Mellomkirkelig råd for Den norske kirke er en av initiativtakerne til det nystartede Det norske Dalit Solidaritetsnettverk (NDSN, www.dalit.no) som i felleskap med andre norske aktører ønsker å løfte saken i Norge. NDNS arbeider for avskaffelsen av kastediskriminering og har som en viktig aktivitet å utfordre norske myndigheter, norske bedrifter og andre norske aktører som arbeider i kasteberørte land, til å tilegne seg mer bevissthet rundt saken og sin rolle.

UTFORDRINGER FOR DEN NORSKE KIRKE:

Hvordan kan Den norske kirke bidra til en bevisstgjøring om kastebaserte maktstrukturer, internt og i sine økumeniske nettverk, ved bruk av dalitteologi og andre kritiske analyseverktøy?

Finnes det muligheter for Den norske kirke til å delta i interreligiøse samtaler basert på menneskerettighetene om kastediskriminering med hinduer, buddhister, muslimer, sikher og andre kristne?

Hvordan kan Den norske kirke være med på å forebygge at norsk næringsliv, bistand og annen aktivitet i berørte land bidrar til kastediskriminering?

